

Het Hedels Kasteel

Kasteel Hedel bestaat niet meer, maar de fundamenten zijn opgegraven en gedeeltelijk opgemetseld. Het kasteelterrein ligt achter de katholieke kerk. Het kasteel heeft een grote rol gespeeld in de Tachtigjarige Oorlog. Wat de opgravers aan voorwerpen hebben gevonden is te zien in het Hedels Historisch Museum in de Baroniezaal.

Bouwgeschiedenis

Het kasteel leek veel op dat in Brakel, vooral in de plattegrond. Al voor 1336 moet een vierkante toren zijn gebouwd, de oudste kern van het kasteel. Omstreeks 1400 werd ten noorden daarvan een binnenplein gevormd door een vierkante muur met hoektorens te bouwen met aan de westzijde een vierkante toren als poortgebouw. Rond de muur lag een gracht. Vervolgens werden in een hoek aan de binnenzijde van de muur woonvleugels geplaatst, zodat nog maar een kleine binnenplaats overbleef. Als een bijzondere verfraaiing werd in 1565 een zuilengalerij aangebracht langs twee zijden van de binnenplaats. Helaas had het kasteel veel te lijden van de oorlog. In 1591 werd het ontmanteld, zodat het militair geen betekenis meer had.

Gravin Isabelle paste het kasteel aan voor gebruik als buitenplaats. Van 1652 tot 1654 werd er weer druk gebouwd en uitgebreid. Op de voorburcht of "neerhuizinge" werden de gebouwen opgetrokken, die uiteindelijk het kasteel zouden overleven.

Toen het kasteel in 1698 te koop was, heette het een "groot, mooi en oud kasteel, zeer sterk, met grachten en wallen; boerderijen en boomgaarden, een ijskelder, een brede dreef van het dorp naar het kasteel, een grote mooie neerhof, zonder weerga, ongeveer veertig jaar oud, van steen, met twee of drie grote mooie kamers om bedienden te huisvesten, met grote hooi en graanzolders".

Vanaf 1699 beheerde De Gelderse Domeinen het kasteel en de heerlijkheid. Langzamerhand traden allerlei gebreken aan het licht. Hoewel die werden verholpen, zette het verval door. De poorttoren werd te gevaarlijk. De leien op de daken werden nog vervangen door rode en blauwe pannen en in 1753 vond een grote verfbeurt plaats. De tekening hiernaast dateert uit 1738. Toen de Fransen in 1794 de Nederlanden binnenvielen, vernielden zij het kasteel. In 1802 kocht de katholieke gemeenschap van Hedel de resten en sloopte deze. In de "neerhuizinge" bleven nog mensen wonen en werken, tevens werd

de ""neerhuizinge" gebruikt als een schuilkerk.

In de Tweede Wereldoorlog, toen Hedel in de vuurlinie lag, werd ook dit deel van het dorp verwoest. In de jaren zeventig van de vorige eeuw, heeft een enthousiaste ploeg Hedelnaren onderzoek gedaan naar het kasteel. Het terrein is uitgegraven en de fundamenten zijn in 1981 - 1982 geconsolideerd en gedeeltelijk opgebouwd zodat het kasteel weer te herkennen is.

Eigenaars en bewoners

Sinds wanneer is niet zeker, maar al voor 1316 was Hedel bezit van de heren van Cranendonck. In 1378 schonk hertogin Mechteld het kasteel aan de weduwe van Jan van Polanen en haar zoon Otto van de Lecke van Polanen (1379-1428). Het wapen van deze Otto met de drie liggende halve manen bleef voortaan verbonden aan Hedel. Otto huwde met Sophia van Bergh, erfdochter van een van de meest invloedrijke Gelderse families. Haar zoon Willem volgde niet alleen zijn vader op in Hedel, maar hij erfde ook kasteel Bergh, bij 's-Heerenberg. De graven van Bergh bleven sindsdien bijna driehonderd jaar lang verbonden met Hedel, van 1416 tot 1698. Meestal werd de heerlijkheid Hedel door een van de zonen uit de familie bestuurd, soms deelde het de bestuurder van Bergh. In feite werd dan het beheer overgelaten aan een drost die ook kasteelbewaarder was.

Tussen 1546 en 1590 betwistten graaf Willem IV van Bergh en Hedel en zijn broer Frederic elkaar het bezit van het kasteel. Zij werden gesteund door de Staatse en de Spaanse partij. De ene inname volgde op de andere, vaak gepaard met beschietingen en dus schade aan de gebouwen. De laatste belegering in 1590 leverde een Staatse overwinning op. Toen werd het kasteel ontmanteld, de gracht gedempt en de toenmalige voorburch en de munt gesloopt.

Maria Elisabeth ("Isabelie"), markiezin van Bergen op Zoom, gravin van den Bergh en vrouwe van de Baronie Hedel (1638-1671), besteedde weer veel zorg aan het kasteel omdat zij er graag verbleef. In 1698 hebben de Staten van Gelderland de heerlijkheid genaast, om niet nader toegelichte "ernstige

redenen van 's landsbelang". De heerlijkheid en het kasteel bleven ruim honderd jaar onder het bestuur van de Gelderse Domeinen. In 1802 kocht de katholieke gemeente het kasteel.

Verhalen

In 1504 probeerde Philips de Schone van Bourgondië zijn conflict met Gelre uit te vechten. Zijn mannen trokken over de Maas en verwoestten het kasteel in Nederhemert. Vervolgens sloegen zij een beleg voor Hedel, maar omdat ze eerst Gelderse soldaten uit de Brabantse Meijerij moesten verjagen vertrokken zij al weer snel. Frederic wachtte niet op hun terugkeer maar onderwierp zich bij voorbaat aan Philips van Bourgondië. Als beloning werd hij in 1506 benoemd tot commandant van Zaltbommel.

Van 1546 tot 1572 was graaf Willem IV heer van slot Bergh en van de heerlijkheid Hedel. Het kasteel werd weer verbouwd en het muntbedrijf werd heropend. In 1556 trouwde hij met Maria van Nassau, een zuster van Willem van Oranje. De graaf was in die tijd dan ook prinsgezind. Hij benoemde in Hedel dus ook een pastoor die aanhanger was van de reformatie. Dat was tegen de zin van de stadhouder van Gelre. Willem IV kreeg opdracht de pastoor te ontslaan. Hij nam de pastoor echter in bescherming. Hedel werd daardoor een steunpunt voor de Bosche Calvinisten en schijnt zelfs een rol gespeeld te hebben bij de Beeldenstorm in dat jaar. Willem IV sloot zich ook aan bij het Verbond der Edelen, dus verklaarde Alva in 1568 alle goederen van Willem verbeurd en moest Willem naar Duitsland vluchten. De broer van Willem IV, Frederic, was niet prins of staatsgezind maar Spaansgezind. De familievetete concentreerde zich om het bezit van kasteel Hedel en Frederick wist dat inderdaad te verwerven toen Willem IV was gevlucht.

Frederick was graaf van Hedel van 1572 tot 1592. In 1577 kwam hij zelf in Hedel wonen en stelde opnieuw de munt in werking. De Bosschenaren ergerden zich daaraan, evenals aan de tolheffing door Frederick en aan de Spaanse bezetting van Hedel. Zij grepen in met behulp van de Staten Generaal. Het kasteel werd in beslag genomen en kreeg een staatsgarnizoen, maar Frederick bleef heer van Hedel. Het was niet de bedoeling dat hij het prinsgezinde Den Bosch bleef hinderen, maar dat deed hij wel. Een nog sterkere staatse bezetting moest Frederick in toom houden. Toen Den Bosch echter Spaans werd, was het belangrijk dat Hedel geheel in de macht van het staatse leger kwam. Soldaten uit Gorkum en Bommel sloegen in 1579 het beleg voor het kasteel en namen het in. Frederick moest een hoog losgeld betalen en Hedel verlaten, zonder overigens zijn rechten op de heerlijkheid te verliezen, noch de inkomsten uit de munt.

In 1581 beloofde prins Willem van Oranje de gevluchte graaf Willem van den Bergh door hem tot stadhouder van Gelderland te benoemen. Willem leek toen nog prinsgezind, maar hij hield ook al contact met Parma, de Spaanse landvoogd. Toen dat werd ontdekt, werd hij afgezet als stadhouder. Daarop koos hij openlijk partij voor de Spanjaarden. Willem stierf in 1586 en liet een vrouw met zestien kinderen na.

De Spanjaarden probeerden Hedel tevergeefs terug te winnen. In 1587 vond een slag plaats aan de zuidzijde van de Maas, recht tegenover Hedel, waarna daar het fort Crèvecoeur werd aangelegd. Ook in 1589 probeerden de Spanjaarden Hedel te heroveren. Een dag lang schoot het leger met groot geschut vanuit Rossum op het kasteel. Tegen de avond werd het kasteel overmeesterd. Vierhonderd Staatse

soldaten vonden daarbij de dood. Het jaar daarop veroverde prins Maurits eerst kasteel Nederhemert en daarna kasteel Hedel. De Staten Generaal besloten het kasteel voorgoed onschadelijk te maken. Toen kwam ook definitief een einde aan het muntbedrijf, dat al die tijd illegaal werd uitgeoefend. Waarschijnlijk is op een gevaarlijk moment het bewijsmateriaal dat er munten werden geslagen in de gracht gegooid. Later, bij het uitgraven van de gracht (1979-1982) is de hele serie van vierendertig gebruikte en ongebruikte muntstempels teruggevonden, allen daterend van 1577 tot

1579. Deze muntstempels zijn zorgvuldig gerestaureerd en vormen het pronkstuk van de collectie van de Muntkamer van ons museum.

Bron: .M. van Engelen en F.M. Eliëns (1984): Kasteel Hedel, Nederlandse Kastelen Stichting, De Walburg Pers, Zutphen.